

ანდაზის დეკოდირებისათვის სამეტყველო აქტში
(სირიულდიალექტური არაბული და ქართული მასალის მაგალითზე)

თუმანიშვილი ხათუნა

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი

<https://doi.org/10.52340/idw.2021.507>

ცნობილი მოვლენაა (დენოტატიური და ზოგადაზრობრივი მრავალფეროვნების მიუხედავად) ამა თუ იმ ენის (კულტურის) მატარებლის მიერ საკუთარი პარემიული მარაგის (ყოველ შემთხვევაში, მისი აქტიურად გამოყენებადი ნაწილის) კონტექსტუალიზების „ცოდნა“. ანუ, (მოცემულ ეთნოცნობიერებაში მიღებული) თითოეულის რელევანტური ნიშის სწორად განსაზღვრის უნარ-ჩვევების ფლობა. არ. ტეილორის ორიგინალური შეფასებით „ანდაზა არის მოკლე გამონათქვამი, მაგრამ, არა ყოველთვის... ანდაზა არის მართალი, მაგრამ, არა ყოველთვის... თუმცა, მაინც ყველამ იცის, თუ რა არის ანდაზა“ („A proverb is something that is short but not always... A proverb is something that is true but not always ... but everybody knows what a proverb is“) [A. Taylor: 17].

ყველა შემთხვევაში, ფაქტია, რომ მოცემული ენობრივი კოლექტივის (მოცემული კულტურის) ნებისმიერი მენტალურად სრულყოფილი წევრი (მეცნიერული თვალსაზრისით თუ არა) ინტუიტიურ დონეზე მაინც განარჩევს ანდაზას სხვა ვერბალური ფორმებისაგან და დიდი განსწავლულობის გარეშე ფლობს მისი სწორად აღქმისა და გამოყენების „წესებს“. როგორც ჩანს, მისაღებია მოსაზრება, რომ „ასეთი სტრუქტურები განსაკუთრებით ძლიერად ქვეცნობიერში მკვიდრდებიან, ყოველგვარი ლოგიკური აზროვნებისა და ერუდიციის გარეშე მოქმედებენ“ [R. Jakobson, 1981: 147].

მოცემული ჟანრის ეს მნიშვნელოვანი თავისებურება, რომელიც ანდაზის სიტუაციურ კონტექსტში ოპერირებისას კომუნიკატორთა ქვეცნობიერზე გადის, ბუნებრივია, მეტად ართულებს ამ რაკურსით თეორიულ პლანში მის გააზრებას (მით უფრო, თუ სხვა კულტურის მონაცემებს ვეხებით). კოგნიტური ფსიქოლოგიის თეორიაში არსებული ერთ-ერთი დებულების თანახმად, ქვეცნობიერი პროცესები გაცილებით რთული ფენომენია და გაცილებით რთული აგებულებით გამოირჩევა, ვიდრე ცნობიერი [R.E.Haskell, 1987: 241-255]. ამიტომ არის მნიშვნელოვანი ის ფაქტორი, რომ ანდაზის აქტუალიზაციისას კომუნიკატორებს აკავშირებთ ერთი მსოფლმხედველობის, საერთო ეთნოცნობიერების საზღვრებში მოქცეული „გონებრივი ენა“ („Mental language“) [R.E.Haskell, 1987: 252]. ამიტომ ესმით მათ ერთმანეთის „პარემიული ენა“.

როგორც ჩანს, აქ აქტიურდება (მოცემული ხალხის ისტორიული განვითარების მთელ მანძილზე დაგროვილი) გენეტიკური ინფორმაცია – საუკუნეების მანძილზე სამყაროს სიღრმისეული მოვლენების შესახებ ზოგადგანზომილებაში ფორმირებული მრავალგზის ნაცადი სიბრძნის ცოდნა. სამეტყველო აქტში რეალიზებისას კი ამა თუ იმ ანდაზის ზედაპირული – ექსტერორეცეპტორული (I სასიგნალო სისტემა – ტექსტი, ფორმა) და სიღრმისეული – ინტერორეცეპტორული (II სასიგნალო სისტემა – ქვეტექსტი, განზოგადებული მნიშვნელობა) სიგნალების მიღებით მოქმედებაში მოდის საერთო „თანახმიერ ცნობიერებაში“ (ე. ბერნი) მოქცეულ კომუნიკატორთა თანდაყოლილი შემეცნებით-წარმოსახვითი უნარ-ჩვევები – განზოგადებული სიბრძნის გადატანა ტიპიურ სიტუაციაზე (მოცემულ სააზროვნო სივრცეში დადგენილი) სათანადო ლოგიკური მიმართებების გამჟღავნების გზით.

როგორც ჩანს, „ანალოგიაზე დაფუძნებულ აზროვნებაზე აგებული“ (S.C.Levinson, 1994: 134) ანდაზის სემანტიკის ფორმირება და საკომუნიკაციო აქტის დროს მისი „გაშიფრა“ (მით

უფრო, თუ ის ღრმად მეტაფორულია) რთული სააზროვნო პროცესია. სხვა მკვლევართა კვალზე მ. რუსიეშვილიც ფიქრობს, რომ ეს მდგომარეობა თავად მეტაფორული გამონათქვამების აგებულების სირთულით არის განპირობებული. ეს, ბუნებრივია, მათი დეკოდირების პროცესშიც იჩენს თავს და ანდაზის კონტექსტუალურ აქტუალიზაციაზეც აისახება [მ.რუსიეშვილი 2005: 71].

დასმული საკითხის სწორად გასააზრებლად, აქ, პირველ ყოვლისა, გასათვალისწინებელია (თუნდაც სხვა მცირე პარემიული ჟანრებისგან განსხვავებით) მოცემული ჟანრის სენტენციური ბუნება. ამით განისაზღვრება მისი არსებითი ფუნქცია – პრაგმატული (ლინგვოდიდაქტიკური) პარამეტრები (და სავსებით სამართლიანადაც გამოიყენება შეგონების ფუნქციით). ამ მხრივ, (ერთი შეხედვით მარტივი და ყველასათვის გასაგები) ანდაზა ბევრად რთული ფორმაა, ვიდრე მეტყველების უბრალო პოეტური „სამკაული“ [A.A.Крикманн, 1984: 153]. ის, ჩვეულებისამებრ, კომუნიკაციაში გამოიყენება გარკვეული პრაქტიკული, პრაგმატული მიზნით მრავალფეროვან ცხოვრებისეულ სიტუაციებთან მიმართებით: განსჯის, ამართლებს, მიუთითებს, დასცინის... სხვაგვარი ფუნქციით მისი განხილვა წარმოუდგენელია. არსებითად, სწორედ ამით განსხვავდება (ფორმალურად და აზრობრივად) დახვეწილი ანდაზა სპონტანურად შექმნილი რიგითი (თუნდაც ირიბად ნათქვამი) გონებამახვილური შენიშვნისაგან. მეტიც, ის, ამ თვალსაზრისით, გაცილებით მაღალი ღირებულების მქონე მხატვრულ ერთეულებში შედის. ანდაზის სემანტიკაში მრავალგზის ნაცადი სიბრძნის სახით (რომელიც გარკვეულ ცნებად ჩამოყალიბებულ შეგონებად რეპრეზენტირდება), კოდირებულია სიღრმისეული სინამდვილის სტრუქტურაში (სტრუქტურებში) „დაფარული“ ურთიერთობების ლოგიკური ბუნება, სამყაროში არსებული (ხშირად არათვალსაჩინო) მრავალმხრივი მიმართებები. ანდაზა დასკვნის სახით, „ფიგურალურად აფიქსირებს სამყაროში არსებულ კანონზომიერებებს“ [A. Taylor : 17].

მსჯელობიდან გამომდინარე შესაძლებელია წინმსწრებად ჩამოყალიბდეს ამგვარი დებულება: ანდაზის დეკოდირება (რომელიც მოცემული ეთნოსის ისტორიული გამოცდილების საფუძველზე მიღებულ განზოგადებულ აპრობირებულ სიბრძნეს ეფუძნება) პრაქტიკულად წარმოადგენს **ცნებითი აზროვნების დონეზე მიმდინარე აზრმდებლობის პროცესს**. ამ კომბინირებულ აქტში ერთდროულად არის ჩართული აზროვნების ისეთი რთული ქვეცნობიერი ოპერაციები, როგორცაა სამყაროში არსებულ **საგანთა და მოვლენათა შორის ლოგიკური მიმართებების ასახვა, არსებითის წვდომა, განზოგადება და აბსტრაგირება**.

ანუ, ანდაზა მოვლენათა სიღრმეებიდან არსებითის ზედაპირზე ამოტანას (სიღრმისეული სინამდვილის შემეცნებას) მასში (გარკვეულ ცნებად) „ჩადებული“ დასკვნის – საზოგადოდ გამოცდილი სიბრძნის საშუალებით ახორციელებს. ოპერირებისას ირთვება („ანალოგიურ აზროვნებაზე დაფუძნებული“) მეტაფორული „ცნებითი ძრავა“, რომლის სრულყოფილ ამუშავებას მხოლოდ „ორი საგნის კავშირი“ [Iv.A.Richards, 1950] ვერ უზრუნველყოფს. უფრო ზუსტად, მისი კონტექსტში „გადააზრება“ (სწორად დეკოდირების „ცოდნა“) კომუნიკატორთაგან არა მხოლოდ საგნობრივი (ხატის) – „სენსორული აღქმის“ დონეზე აზროვნებას (რაც, პრაქტიკულად საკმარისია, მაგ., გამოცანის შემთხვევაში), არამედ, **ცნებითი აზროვნების „უნარ-ჩვევებს“** ითხოვს... ცნებითს იმიტომ, რომ მასში მოცემული მსჯელობა და დასკვნა, როგორც ზემოთ ითქვა, ცნებით ოპერირებას ეფუძნება. ანუ, ანდაზის (ფორმალური და აზრობრივი) ფაბულის კონსტრუირება საგანთა და (გარკვეულ ცნებად ჩამოყალიბებულ) მოვლენათა ანალოგიებზე აგებულ კავშირს ეფუძნება.

შემთხვევითი არ არის, რომ ჯ. მილნერი, საკომუნიკაციო აქტების რეალიზაციის პროცესში მიმდინარე ფსიქოლოგიური ასპექტების კვლევისას, სწორედ ანდაზების მაგალითზე ცდილობს მოვლენებსა და კატეგორიებს შორის არსებული წარმოსახვითი ურთიერთმიმართების დადგენას. მისი აზრით, ანდაზები შეიძლება შევადაროთ მექანიზმს, რომლის საშუალებითაც ცნობიერება აშენებს დიდმასშტაბიან კვანძებს, მსგავსად იმისა, როდესაც სათითაო აგურით მშენებლობიდან გადასვლა ხდება ბლოკურ მშენებლობაზე – ერთეულებ-ნახევარფაბრიკატების მეშვეობით [G. Milner, 1968:14].

რაც შეეხება კონტექსტის საკითხს მოცემულ ჟანრთან მიმართებით, ჩვენ ცალსახად

ვიზიარებთ იმ მკვლევართა მოსაზრებას, რომლებიც მიუთითებენ მისი როლის დიდ მნიშვნელობაზე ანდაზის პრაგმატული ფუნქციის სრულყოფილ გამოვლენაში [H. Barli; B. Doum, 1984]. ბუნებრივია, როდესაც საანდაზო წინადადება გვეძლევა კონკრეტულ საკომუნიკაციო აქტში, თავად მოცემული კონტექსტი გვეხმარება გავარკვიოთ, ვიმსჯელოთ, შეესაბამება თუ არა მასში გამოხატული ფართე მნიშვნელობა კონკრეტული სიტუაციური კონტექსტის საერთო შინაარსს. მოცემულ კონტექსტში ახალი „სემანტიკური მარკერების“ შემენის ხარჯზე ცხადად ვლინდება („ანალოგიაზე დაფუძნებულ აზროვნებაზე აგებული“ [ს.ლევინსონი]) ანდაზის ფუნდამენტური საყრდენი: გამოცდილების ერთი სფერო საფუძვლად ედება მეორეს, რის ფონზეც მისი კონკრეტული შინაარსობრივი ფორმით წარმოდგენილი აზრი განზოგადებული სიბრძნე ხდება. თუმცა, როგორც უკვე ითქვა, ენის მატარებელს აქვს საკმარისი „ცოდნა“ აამუშაოს მოცემული ანდაზის აზრობრივი „ძრავა“ და „გახსნას კოდი“ კონკრეტული კონტექსტის დახმარების გარეშე. კომუნიკატორი სარგებლობს მასში არსებული გამოცდილებით (პირველ რიგში უკვე აღნიშნული გენეტიკური ცოდნისა და წარმოდგენების წყალობით იმის შესახებ) თუ რა წარმოსახვითი მიმართებებია „დანახული და მიღებული“ გარკვეულ საგნებსა და მოვლენებს შორის მოცემულ (ენობრივ და მენტალურ) სივრცეში. რას ნიშნავს კონკრეტულ ანდაზაში შერჩეული მასალა (ლექსიკა, შესიტყვებები) „პარემიულ ენაზე“ და, საერთოდ, რას წარმოადგენს ანდაზები, როგორი სემანტიკური წესებით ხდება მათი კონსტრუირება, დეკოდირება და გამოყენება.

მსჯელობის თვალსაჩინოებისთვის შეპირისპირებით-ტიპოლოგიურ პლანში განვიხილოთ ერთ სემანტიკურ მოდელში მოქცეული არაბულ-ქართული აზრობრივი პარალელები. შევეცადოთ გავიაზროთ, როგორ ხდება თითოეულში კოდირებული არსებითის – ე.წ. „დიდმასშტაბიანი კვანძის“ (ჯ. მილნერი) ზედაპირზე ამოტანა განზოგადებულ სიბრძნედ.

ამავდროულად, საინტერესოა, კონკრეტული აზრობრივი მოდელის ფორმირებაში თითოეული ეთნოსი რა გამოცდილებას ეყრდნობა (მისი ქვეცნობიერი რა გენეტიკური ინფორმაციის მატარებელია მოცემულ შემთხვევაში) – ცნებითი აზროვნების რა ანალოგიებზეა აგებული დეკოდირებისას მიმდინარე აზრმდებლობის პროცესი. შესაბამისად, რა სახის წარმოსახვით-ლოგიკურ მიმართებებს (საგანთა და მოვლენათა რა სახის კავშირებს) გვთავაზობს მოცემული ანდაზების კონსტრუქტი რადიკალურად განსხვავებულ ეთნოკულტურათა ჩარჩოებში.

მასალის ანალიზისას პოსტულატად აღებულ იქნა ტერმინი „იდეათა (წარმოდგენათა) ასოციაცია“ (ჯ. ლოკი). ეს ცნება გულისხმობს პროცესს, რომლის საფუძველზეც ფსიქოლოგიური აღქმები და წარმოდგენები ერთმანეთს უკავშირდება და წარმოქმნის რთულ, ფართე მნიშვნელობის იდეებს.

აზრობრივი მოდელი: „**ღალატი შინაურისგან მოდის //ღალატს შინაურისგან ელოდე...**“¹⁰

دود الخلل مئو وفيه¹¹

¹ მოცემულ სემანტიკურ მოდელში ცნების სახით „ჩადებული“ შეგონების ფორმულირება ასეც შეიძლება: ისევ შენიანი გიღალატებს- და მისთ. ზოგადად, ანდაზის ექსპლიციტურ დონეზე მოცემული პირველადი მნიშვნელობა (ხატი) თავისი ბუნებით ფიქსირებულია, ანუ სტატიკური, ხოლო იმპლიციტურ დონეზე არსებული ფართე მნიშვნელობა – არაფიქსირებული, ანუ დინამიური. რა თქმა უნდა, განსაზღვრისას ის თემატურ ჩარჩოებს არ სცდება, მაგრამ მისი ფორმირება, ერთი მხრივ, სამეტყველო აქტის მონაწილეთა გემოვნების საქმეა, და, მეორე მხრივ, მის ჩამოყალიბებას გარკვეულწილად ის კონკრეტული სიტუაციური კონტექსტი განაპირობებს, რომელშიც ხდება მისი აქტუალიზება.

² მაგალითი მოპოვებულია არაბული პირველწყაროდან, უშუალოდ არაბი (სირიელი, ლიბანელი) ინფორმატებისგან. დაზუსტებულია სამეტყველო აქტში გამოყენების პარამეტრები (სხვადასხვა სიტუაციური კონტექსტების გააზრებით).

[dūd əl- háll mínno u fi(h)]

– ძმარი მატლს თავადვე იჩენს (მისგანვეა და თავად მასშია).

§ ციხე შიგნიდან ტყდებაო.

ხემა თქვა: ცული ვერას დამაკლებს, შიგ რომ ჩემი გვარისა არ ეჩაროსო.

მოცემული არაბული ანდაზის სახით ღრმად მეტაფორული ხატი გვეძლევა. გამონათქვამის დენოტატიური მნიშვნელობა აფიქსირებს მოცემული არაბული ეთნოსის (სირიელთა, ლიბანელთა) დაკვირვების საფუძველზე მიღებულ გამოცდილებას: ძმარიც კი, რომელიც ძნელად ფუჭებადი ნივთიერებაა, დროთა განმავლობაში მატლს იჩენს. ექსპლიციტურ დონეზე მოცემული მსჯელობა საფუძველად ედება დეკოდირების დროს მიმდინარე აზრმდებლობის პროცესს. აქ ლოგიკური მახვილი ფოკუსირებულია არა იმაზე, რომ მას შეიძლება მატლი გაუჩნდეს, გაფუჭდეს, არამედ იმაზე, რომ ძმარი მატლს თავად იჩენს, ე. ი. თავისივე მიზეზით ხდება უფარვისი, ანუ მისი გაფუჭება (მატლის გაჩენა) შინაგანი მიზეზებით არის გამოწვეული და არა გარეგანი (ვინმეს ან რამეს ჩარევით). ანდაზის კონტექსტში აქტუალიზაციისას სამყაროში არსებულ კონკრეტულ მოვლენასა და კატეგორიებს შორის წარმოსახვითი ლოგიკური მიმართებების დახმარებით ხდება იმპლიციტური შინაარსის, ქვეტექსტური მნიშვნელობის ექსპლიკაცია და განზოგადებულ იდეად ქცევა – საქმე ხშირად შინაურების მხრიდანვე ფუჭდება, ღალატს შინაური სჩადის. ანდაზის სიღრმისეულ დონეზე იხსნება სიღრმისეული (იმპლიციტური) ოპოზიციური სტრუქტურები: შინაური / გარეული; ღალატი / ერთგულება; კანონზომიერი / არაკანონზომიერი.

მოცემულ ანდაზას სამეტყველო აქტის დროს მოცემულ კონტექსტში მოიხმობენ აზრის დასადასტურებლად დასკვნის სახით, როდესაც დაფიქსირდება ადამიანის (ან ადამიანების) ღალატი თავისიანების მიმართ.

განვიხილოთ ქართული აზრობრივი პარალელები, შევადაროთ ერთმანეთს და ვნახოთ, მსგავსი იდეის გამოსახატად მოცემული ეთნოსი რა საშუალებებს იყენებს.

პირველ ერთეულში „ციხე შიგნიდან ტყდებაო“- ექსპლიციტურ დონეზე გაცხადებული ინფორმაცია, როგორც ჩანს, ქართველი ხალხის განვლილი ცხოვრების ისტორიულ ფაქტებს ეყრდნობა. ცნობილია, რომ მტრის შემოსევის დროს ხალხი თავის დასაცავად ციხეებში მაგრდებოდა. სამწუხაროდ, ისტორიული წყაროებითვე არაერთხელ დასტურდება შინაურებისგან გაცემის, მტრის მხარეზე გადასვლის, ანუ „ციხის შიგნიდანვე გატეხვის“- შემთხვევები.

მოცემულ ანდაზაში აზრმდებლობის პროცესი და მასში ჩადებული აზრის გახსნა სამეტყველო აქტის მონაწილეთა მეხსიერების სიღრმეებში არსებული ისტორიული გამოცდილების ფონზე მიღებულ ცოდნას ემყარება, რის საფუძველზეც რეალიზდება მოცემული გამოთქმის იმპლიციტური შინაარსის ექსპლიკაცია. ციხის შიგნით, ბუნებრივია, შინაურები (ანუ, თავისიანები) იმყოფებიან, გარეთ კი – მტრები (ანუ, გარეულები). სად არის ლოგიკა?! რატომ ტყდება ციხე შიგნიდან და არა გარედან?! თუ ეს ასეა, ე. ი. აღნიშნული ქმედება შინაურის, შიგნით მყოფის მხრიდან ხდება, ანუ ის (გარეულების) მტრების სასარგებლოდ მოქმედებს. ცხადია, შინაურის მხრიდან აქვს ღალატს ადგილი.

კონტექსტში აქტუალიზაციისას წარმოსახვითი ლოგიკური მიმართებების გზით გამოთქმა ზოგად განზომილებაში გადადის და საერთოდ მავანის მხრიდან თავისიანების მიმართ ღალატის შემთხვევასთან ასოცირდება.

ახლა ვნახოთ მეორე აზრობრივი პარალელი: „**ხემა თქვა: ცული ვერას დამაკლებს, შიგ რომ ჩემი გვარისა არ ეჩაროსო.**

მოცემულ ანდაზაში ექსპლიციტურ დონეზე წინამდებარე ორ ერთეულთან შედარებით უფრო ინტენსიური ხატი გვეძლევა, რადგან „ღალატის ობიექტად- (ხე) და „მოღალატედ- (ცულის ტარი) ანდაზა „ახლო ნათესავებს-, ერთი გვარის წარმომადგენლებს არჩევს. შესაბამისად, ინტენსიური ხდება მასში გამოხატული ქვეტექსტური მნიშვნელობა

და მისი დეკოდირების თანმდევი ეფექტიც უფრო შთამბეჭდავია.

ყველამ იცის, რომ ცული ლითონისაგან დამზადებული ხის ტარიანი იარაღია, რომელსაც ხის საჭრელად იყენებენ. აღნიშნული ცოდნის საფუძველზე რეალიზდება აზრმდებლობა: ლითონი ხეზე მაგარია და, ბუნებრივია, ის ხეს მოერევა (მოჭრის), მაგრამ ცულს ტარის გარეშე ვერ მოიხმარ, ასე რომ, მოქმედების სისრულეში მოსაყვანად (ხის მოსაჭრელად) ისევ ხისგან (იმავე მასალისაგან) გამოთლილი ტარი იღებს მონაწილეობას.

კონტექსტუალიზებისას აღნიშნული აზრობრივი ოპერაციების ფონზე ლოგიკური მიმართებების გზით ხდება მოცემული მსჯელობის გადატანა ანალოგიურ ვითარებაზე და მასში ჩადებული ფართე მნიშვნელობის დეკოდირება: **ღალატი** (ხის მოჭრა) **შინაურის** (იმავე გვარის წარმომადგენლის – ხის ტარის) ჩარევით.

ჩვენ მიერ ილუსტრირებული და განხილული ანდაზების მაგალითზე გამოჩნდა, რომ ერთი იდეის – **„ღალატი შინაურისგან მოდის“** // **„ღალატს შინაურისგან ელოდე-** – დაფიქსირებისათვის სხვადასხვა ეთნოსი მკვეთრად განსხვავებულ მეტაფორულ ხატებს, საგნობრივ-თემატურად სხვადასხვა „საშენ მასალას“ (გ.პერმიაკოვი) იყენებს.

სამივე ანდაზა, ცხადია, უარყოფითი კონოტაციისაა. სამივე ერთეულში მეტაფორული ექსპანსიის მიმართულებას – არაადამიანური სამყარო → ადამიანი.

გარდა ამისა, ცხადი გახდა, რომ ხატის სიმძაფრე პირდაპირპროპორციულია მასში გამოხატული ზოგადი აზრისა. ანუ, რაც მეტად დაჭიმულია ხატი, მეტად შთამბეჭდავია მასში ჩადებული ფართე მნიშვნელობა – დედააზრი, ის ეფექტი, რომელიც კონკრეტული მაგალითის კონტექსტუალიზებას ახლავს.

ამდენად, ანდაზის დეკოდირება (მით უფრო, თუ ის ღრმად მეტაფორულია) სინთეზური აზროვნების (კომბინირებული ელემენტების ერთობლიობის) პრინციპზეა დამყარებული. როგორც ზემოთ ითქვა, ეს პროცესი სამეტყველო აქტის მონაწილეთა ქვეცნობიერში ოპერირებს და ის პრაქტიკულად ფსიქოლოგიურად „შემოქმედებით აქტს- [B.M.Аллахвердов, 2001: 77] წარმოადგენს. შესაბამისად, კონტექსტუალიზების დროს მიმდინარე აზრმდებლობის პროცესი ზრდასრული, მენტალურად ჩამოყალიბებული ადამიანებისათვის არის განკუთვნილი, რომელთაც ძალუძთ ცნებებით აზროვნება. მაგალითად, ბავშვებში ეს პროცესი ხატოვანი, „საგნობრივი აზროვნების- დონეზეა წარმოდგენილი. ბავშვი აღიქვამს ზედაპირულად, რადგან მას ჯერ არა აქვს სიღრმისეული, „არათვალსაჩინო- ხედვის, ცნებითი აზროვნების უნარი. ამიტომ ის ნებისმიერ მეტაფორულ გამონათქვამს მხოლოდ „თვალსაჩინოდ- (ხატის დონეზე) აღიქვამს (მაგ., ის დაგვიხატავს მატლებით სავსე ძმრის ჭურჭელს; გატეხილ ციხეს და მისთ...).

სამეტყველო აქტში ანდაზის აქტუალიზების დროს შემსრულებელიც და მსმენელიც პრაქტიკულად ორიენტირებულია ფართე მნიშვნელობაზე (დედააზრზე), რომლის საფუძველს პირველადი მნიშვნელობა (ხატი) ქმნის. ამდენად, მისი სათანადოდ „გადააზრება- (ანალოგიაზე დაფუძნებული ცნებითი აზროვნების საფუძველზე) თვით უმნიშვნელო სტილისტური მახასიათებლების ზუსტ ცოდნას მოითხოვს. შესაბამისად, უცხო კულტურის ანდაზების სწორად წვდომა, რელევანტური საკომუნიკაციო ნიშის ზუსტად განსაზღვრა, ამ მახასიათებელთა ცოდნით, მისი შემომქმედი ხალხის ისტორიული სინამდვილის კანონზომიერებათა შეცნობისა და მოცემული ეთნოცნობიერების ჩარჩოებში მოქცეული ცნებითი აზროვნების „კანონების“ შესწავლის გზით არის შესაძლებელი.

ლიტერატურა:

1. **Аллахвердов В. М. (2001):** Психология искусства. Эссе о тайне эмоционального воздействия художественных произведений. Изд. ДНК, «Психология и культура». Санкт-Петербург.
2. **Барли Н. (1984):** Структурный подход к пословице и максиме. // Паремнологические исследования. М., стр. 127-148.
3. **Jakobson R. (1981):** Subliminal Verbal Patterning in Poetry. Selected Writings, III, Mouton Publishers, The Hague-Paris-New-York.

4. **Крикманн А. А. (1984):** Опыт объяснения некоторых семантических механизмов пословицы. // Паремнологические исследования, М., стр. 149-178.
5. **Levinson S. C. (1994):** Pragmatics. CUP.
6. **Milner G. (1968):** The Psychology of Communication. L.,
7. **Richards Ivor A. (1950):** The Philosophy of Rhetoric. Oxford University Press, New York.
8. **rusieSvil i m. (2005):** andaza, Tsu, Tbilisi.
9. **Taylor A. (1962):** The Proverb, Hatboro, Pennsylvania.
10. **Фонт В. (1984):** Разработка общей теории пословиц. // Паремнологические исследования, М.,
11. **Haskell R. E. (1987) a:** Structural Metaphor and Cognition. in: Cognition and Symbolic Structure, Norwood, 1987. pp. 241-255.
12. **Haskell R. E. (1987) b:** *A Phenomenology of Metaphor: A precise study into metaphor and its cognitive movement through Semantic space.* Ibid. pp. 257-292.

For the Decoding of a Proverb in a Speech Act
(On the Example of Syriac-dialect Arabic and Georgian Material)

Tumanishvili Khatuna

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi

Abstract. As is known a proverb (both formally and semantically) is the micro-model of the life and mentality of the world where it was created and where it operates. Its basic function is grasping the wisdom seen from the viewpoint of the given ethnos – the general regularities. It is figuratively constructed of the specific material which is recorded in “the sensory material of perception” of the given ethnos, i.e. in its experience linked with this specific part of the universe. Therefore, it is difficult to understand fundamentally proverbs of a foreign language and to identify the relevant frames (sphere of use) of the respective general semantic domain. Its study implies (along with that of the language) the study of the ethnic “metaphorical thinking”, practically ethnopsychology of the people that created it.

The present paper aims (on the basis of examples obtained from the Syriac-dialect Arabic and Georgian stock of proverbs) to interpret specifications of a proverb decoding process in a speech act, on the theoretical level.

The decoding of the proverb involves complex operations of thinking: reflection of logical relations between objects and phenomena of the universe, grasping the main point, generalization and abstracting.

Comparative and typological analysis of semantic parallels from proverbs of the languages under study (Arabic and Georgian) has shown that an insight into the "hidden" semantics of the generalized units is possible by simultaneous study of the levels equally involved in their formation. The decoding of such a proverb, especially a markedly metaphorical one, is a difficult process in a speech act, which is linked with the subconscious of its participants. The deep layer of the semantics of such proverbs is the implicit meaning of the surface layer. Its combined mechanism depends on the all-round activation of these layers. Each layer reflects the knowledge, based on historical experience, gained by the ethos in the cognition of the universe.

The Arabic-language material is recorded and translated from the Arabic primary source, directly from Arab (Syrian, Lebanese) informants.

საკვანძო სიტყვები: ანდაზა; დეკოდირება; მეტაფორა; სამეტყველო აქტი; არაბული.

Key words: *proverb; decoding; metaphorical; speech act; Arabic.*